

Олександр Кочерга, старший
викладач кафедри психології КМПУВ
ім.Б.Грінченка

Підручник і творчі здібності учнів

Повнокровне відродження національної освіти і поетапне підняття її на світові рівні функціонування неможливе поза ґрунтовним навчально-книжковим комплексом, здатним забезпечити розвиток здібностей учнів у навчально-виховному процесі.

Підручник - книга, яка містить основи наукових знань по певному предмету у відповідності з метою навчання, яка встановлюється програмою і вимогами дидактики. У відповідності мети і задачі навчання стосовно рівня підготовки учнів підручник фіксує об'єм і систему знань які підлягають вивченню.

Діюча система шкільного навчання більше спирається на формально теоретичні знання і кількісні показники об'ємів навчального матеріалу. Тим самим вона продукує "споживачів" знань.

Для розвитку держави потрібні "здобувачі" - учні з розвиненими творчими здібностями, "винахідники", "відкривачі", "дослідники", здатні самостійно знаходити і успішно розв'язувати найскладніші задачі і проблеми нашого буття.

Сучасний підручник, подаючи учневі навчальний матеріал, викладає його переважно у формі знакових систем, які за сутністю є певними мітками, більш-менш наповненими образами. Вони розраховуються на переважну роботу пам'яті, а для розвитку здібностей потрібно активізувати роботу образів, механізмів мислення, та почуттів разом з продуктивною уявою уяви та психомоторикою, яка лише один із механізмів людини здатний матеріалізувати продукти роботи думки, образу та почуття.

Отже, перенесення центру ваги з роботи механізмів пам'яті

(запам'ятовування, збереження, пригадування, за яке ставлять оцінки в нашій школі, та відтворення), і зосередження зусиль на розвиток і вдосконалення мислення, почуттів та уяви, докорінно перебудує і сенс підручника і процес створення інтелектуального потенціалу нашої держави. В такому разі розвиток знань учня може відбуватися за такою формулою :

Знання - дія - незнання

Розумові та психомоторні дії передбачають перетворення невідомого на відоме за допомогою мислення, почуттів та уяви.

Таким чином, між знанням, яке придбав учень на уроці, і незнанням, яке треба перетворити на знання, міститься не мнемонічна дія - підтримувана закликком вчителя: запам'ятовуй! - розкована розумова, моральна та естетична дія учня. Тому у змісті підручника важливі не лише знання, система умінь, які треба виробити в учневі, навички - продукти навчання. Найважливішими тут будуть способи відображення змісту, у якому цілісна і організована система **незнання** (пошукові завдання), що дається не для простого заучування, а для протидії учневі, щоб розвивати продуктивні, творчі здібності - мислення, почуття та уяву.

Аналіз змісту системи підручників в цілому побудований за спрощеною моделлю тієї чи іншої науки (біології, екології тощо) і не завжди враховуються:

- 1) вікові можливості учнів,
- 2) закономірності мислення, почуттів та уяви у навчально-виховній технології,
- 3) потреба динамічності руху смислу тексту,
- 4) бракує стимуляція пізнавальної активності як учня, так і вчителя.

А це і не дивно, бо традиційно підручник в минулі роки у нашій державі виконував лише інформаційну функцію, а все інше - педагогічна майстерність вчителя, здібності учня і його творчі можливості ставали неврахованим, побічним продуктом освітньої системи.

Ми бачимо нові шляхи і підходи до створення розвиваючих меха-

нізмів творчості учня підручнику в таких напрямках:

1. Діючи, і разом з цим пізнаючи предметно навколишній світ природи, необхідно розвивати в учня взаємодію між мисленням, почуттями та уявою, спираючись на їх взаємозв'язок.

2. Головне завдання по вивченню природи повинно приходити дослідницькими діями, які розвивають творчі здібності учня, готують його до самонавчання.

3. Діючи і пізнаючи природу і себе, треба зосередити увагу на вивченні прийомів мислення (класифікації, пошуку закономірностей, установлення подібності, виключення зайвого, конкретизація понять, встановлення аналогії, як можливого джерела позитивних почуттів та творчої уяви).

Саме це повинно захистити учня від зайвого перевантаження пам'яті.

4. Практичними діями освоюючи світ природи, потрібно націлювати учня і на розкриття власного світу людини, й взаємозв'язків між почуттями, мисленням і уявою, механізму реалізації своїх творчих здібностей.

5. Необхідно так організувати дослідницькі дії, щоб вони вели учня до усвідомлення власного місця в житті, спирались на феномен людини в природі та ноосфері.

Освоєння дійового і пізнавального ставлення до природи і самого себе дає можливість краще розвивати творчі здібності, виводячи їх на якісно вищий щабель — талант.